

KRST NA SAVICI.

EPOS

DRA. FRANJE PREŠÉRNA.

Hrvatski

od

Gjure Stj. Deželića.

U Zagrebu 1868.

Štamparna Dragutina Albrechta.

KRST NA SAVICI.

EPOS

DRA. FRANJE PREŠÉRNA.

Hrvatski

od

Gjure Stj. Deželića.

U Zagrebu 1868.
Štamparna Dragutina Albrechta.

SLAWISCHE BIBLIOTHEK IN PRAG
SLOVANSKÁ KNIHOVNA V PRAZE

PREČASTNOMU GOSPODINU

GJURI KRIŽANIĆU,

OPATU BL. DJEVICE MARIJE BERUČKE, PRVOSTOLNE CRKVE ZAGREBAČKE, KANONIKU ČUVAOCU, SVEĆENIKU JUBILARNOMU, PREČASTNOGA DUHOVNOGA NADBISKUPSKOGA STOLA I VIŠE SL. ŽUPANIJSKIH SUDB. STOLOVA PRISJEDNIKU, ODLIČNOMU RODOLJUBU I SVOMU DOBROČINITELJU

smjerno posvećuje

Gj. D.

Uvod.

Dugo već bije za Kristovu vjeru
   Sin Kajtimarov, Valjun, [1] boj krvavi.
   Njegovu priečka nisu više smjeru
Aurel i Droh mu: [2] ti junaci pravi
   Padoše oba i vojska jim jaka,
   Korušku i Kranjsku krv morem poplavi.
Po poljih trunu tjelesa vojaka
   I hrabri vodje, pali sa tabori
   Za priedja vjeru, boge vrh oblaka,
Za liepu Živu, [3] Črte zle od gori'. —
   Još Črtomir se sám bez ikog straha
   Sa šakom svojih, mlad kó kaplja, bori.

---

[1] Valjun, Valhunus i Valdungus, zvahu ga latinski pisci bijaše koruški vojvoda i veliki progonitelj nevjernika. Već njegov otac Kajtimár (Chetimrus) nastojaše u veliko po Koruškoj i Kranjskoj razširiti kršćansku vjeru; nu Slovenci su se tvrdo držali stare vjere, te kršćane, osobito pako vjerovjestnike, zlostavljali. Vidi Valvazorovo „Ehre des Herzogthums Krain“ 7. knj. 2. gl.

[2] Aurel i Droh (Aurelius i Drohus) dva poglavara nevjernička. Vidi u Valvazoru na istom mjestu.

[3] Živa, božica ljubavi, slovenska Venus.

On s krivovjerci timi bez odaha
Bježi u Bohinj, bistričku dolinu,
I u grad tvrdi na hridi ujahà.
Još dan današnji gledeć razvalinu,
Ajdovski gradac kojoj ljudi kažu,
Tog Črtomira ti vidiš svojinu.
Valjun postavi oko grada stražu,
Devet krat većim množtvom ga obsjeda —
I otė nadu na pomóć i vràžu.
Visoke kule od drva uzreda,
Zid podlagumi, vrata će da ciepa,
Zatvorenikom počinuti neda.
Kroz šest mjeseci lieva krv se liepa,
Slovenac brata Slovenca ubija —
Oj, čovječanstva glupa, strašno sliepa!
Oružje zahman lama se i svija,
Ono nemože otvoriti grada
Ali glad može — neman najsilnija.
Črtomir dulje nesakriva glada
No poče svojim besjediti slovo:
„Svaki vas dosta, dosta se nastrada,
Živeža braćo! još je malo ovo,
Pali smo, znadem, ali od zle kobi,
Valjun nas nije svladao, podrovô!
Sad, tko vas voli, da ga on zarobi,
Stupite napred, nikomu nebranim,
Živite dneve noćnoj slične dobi —
Samo do zore suzdržat vas kanim.
A vi junaci! koji neklonuste,
Ajdete samnom da vas odstranim.

Tmina je vani, grmljavinu čuste,
Dušmani skrit će pod čadorje glave,
Ajdmo u šume, u bližnje a puste.
Najviše svieta spada djeci Slave,
Ajdemo tamo, gdje sloboda vlada,
Zakon i vjeru gdje sami si prave.
A bozi ako pozvat su nas rada,
Manje je grozna noć u groba krilu
Nego dan jasni, gdje robstvo zavlada."
Nebježi nitko, prem svi vide silu:
Oružja mučke svaki sad se hvata,
Strašivca nema ni za želju milu.
Al jedva gradska otvore se vrata,
Strašni boj poče, dà mesarsko klanje;
Jer Valjun banù s jezgrom vojske rata.
Ov se zanesè na gradjana spanje,
Odluči s tiha priek bedema proći
Te iznenada nahrupiti na nje...
Kad bura dune najžešće po noći,
Straže uz vrata pomaganju viknu
I šum se dignù: krv ljudi se toči!..
A ko bujice, što niza strm šiknu,
Kad se provali oblak sa nebesa
Pa deru, nose, što stât tvrdo obiknu,
Tiskaju, gone najteža tjelesa
Nit prije koja harati prestane,
Dok svojom silom svega nepoplesa:
Tako se Valjun spusti na pogane,
I neprestaje, dok je ikog živa,
Da od kršćanskog oružja nepane,

Komu je draga stara vjera kriva. —
I zora svanù na mrtvaca trupe
Ko što za žetve na snoplje sried njiva.
Kršćana padė med poganske kupe
I polak više u junakovanju.
Uzalud Valjun pronaći se upė
Mladića, koj je tomu uzrok klanju.

Krst.

Tamna noćca bitki kraj učinì,
Smiriše se čete i oblaci,
Kranjski glavar snieżnoj u visini
Triglav zore zlatnimi sja traci.
Na bohinjskog jezera pučini
Val nemože da se digne, baci:
Nu somovi i grabljice ine
Ljut boj biju na podu dubljine.

To jezero, kom stojiš na žalu,
Črtomire! nije l' slika tvoja?
Boj se vanski u noć skrì lipsalu,
No grud tvoju vihar valja bòja;
Još je gori star ti crv u kalu —
Te vidi li dobro pamet moja,
Gore grize, sili krv da spije,
Ponovì se ješni bies Harpije.

Slovêna su na tlih kipi stari,
Navade su zatrte domaće,
Zemljom parski Tesel [1] gospodari,

[1] Tésel (Tassilo), parski vojvoda, uvede natrag Valjuna medju Slovence, kad su ga ovi prvih godina bili iz države prognali. Vidi u Valvazoru na istom mjestu.

Slava s djecom sad pod jarmom plače;
Tà u Kranjskoj sreća samo mari
Za tudjince — nos jim diže pače.
No da tebi zavída se rana,
Neid' za tragom Kata Utičana!

Sieda glava kasnih lieta têže
Nebi mogla podnositi lako,
Ali mlada tvrde plete mreže,
Gdje nas nada vara svakojako.
Črtomire! šta l' te živjet veže?
Spomen mi se s prošlosti iztako,
Da te nije samo starih vjera
Do bljedskoga dognala jezera:

I na otok vodom oplakani
Sad posvećen proštenju k Mariji.
Odtrag su mu sniežni velikani,
Sprieda polja, prediel najplodniji,
Blied grad desno, a na lievoj strani
Brieg za bregom, vidik najdivniji;
U svoj Kranjskoj nema ljepšeg kraja,
Stog slavè ga kano sliku raja.

Tù u davnih Črtomira časi'
Bješe štovan kip božice Žive.
Mladìća mu slani su uzdasi
A i vaši, dieve ljubežljive!
Izručani smieh, plač, nježni glasi,
Što su striele nam nepredobive.
Tù Staroslav s krasnom svojom kćeri
Otvaraše božičine dveri.

Bogomila 'e preliepa djevica
Kano Hero slavna u Abidi,
Nevinost joj sja iz oka, lica —
Krasnom samo sama se nevidi!
Od djetićkih rieči-laskavica
Ne uznè se duh joj sličan hridi:
Jedva šestnaest minulo joj lieta,
Nije srdca za nikoga spêta.

Da obične dare dâ božici,
Črtomir na lahku sjede ladju,
Prvenci mu u voću, pšenici
Da kao žrtva pred Živom se nadju.
No tim došav k onoj djevojčici
Od svih boli bol poćuti sladju:
Njena oka plam u njega plasnù
I uzpiri vatru neugasnu.

Črtomire! blago si ga tebi!
Od tvog stoji djevica pogleda
Uzhićena kako nikad nebì.
Rieč joj drhće, oko u tlo gleda...
Kó zora, što liep dan vodi sebi
Zarudješe lica joj se blieda,
A u rukuh tvojih osta njena
Njekom moći ruka zaklopljena.

Nek jim drugi pjevač pjeva sreću,
Nek jim ciele slast godine slavi,
Gdje se njih dva po jezeru šeću,
Do pomlada otac oporavi:
Tog žalostan ja pjevati neću,

To nek pjeva sretnik u ljubavi,
Ja tek velim, da omame nesta,
Črtomir kad dolazati prestà.

Črtomire! časa već negubi!
S njom se tebi valja razstaviti.
Zar nečuješ, kako trublja trubi:
Valjun daje hramove rušiti;
Posvud štite onoj vjeri gubi,
Koju majkom učen si ljubiti,
Vjere, kojoj djevojčica služi,
S kojom tebe čista ljubav druži.

Ah, težak je, gorak sat razstanka:
Ko srasli se grle obojica,
Usta jim se ljube bez prestanka,
A suze jim padaju niz lica...
Otac plače — nije hladna stranka
I njeg ljuta guti boljetica;
Jer u žalost vidi oba pale,
A utjehe nezna od nikale.

Sjetit bi jih na pobjede slavu,
Kad bi steć ju koja nada bila,
Al je Valjun preveo kroz Dravu
Kokrom dolju u Kranj vojske sila:
Stog zna u smrt da ide krvavu
I da padne puk i vjera mila...
Viest mu stiže: gore hrami, sela!
Črtomire! napried! lat' se djela.

U boj ode bez pobjedne nade,
Ode hrabro — junak je od oka,

Mač gdje vije, sieče na komade...
Legne mrtvih kùp mu i do boka
Il kup dušu izdišućih pade.
Al ni sječa ni tvrdja visoka
Sad nemogu spasiti bogova,
Nit od smrti sačuvat drugova.

Svladan sám na bohinjskom jezeru
O krvavi mač naslonjen stoji,
Gleda vode preduboku mjeru,
U njem roj se strašnih misli roji.
Htje ubit se sliepu sliedeć vjeru,
Al mu ruku nješto upokoji...
Ah! tvoja bì slika Bogomilo!
Tà i s boja to ga 'e izpratilo.

Još jedan put dragu vidjet želi
I pozdravit svoje veselište.
Saznat sili odoljela je li?
Il joj srdce vjerno njega ište?
Dušmani l' su ljubovcu odveli
Il ju hladno krije već grobište?
Živi l' il je mrtva? mora znati,
Pre sa svietom neće se razstati.

Znau dovesla ribar s drugog žala
I biedna ga probudi izza sna.
Kaže: za njim potjera se dala
I šta Valjun počini užasna
S braćom, što su u roblje mu pala.
Moli, prosi, kaže koja hasna,

Ako jim se u čunu ukloni —
Pa napokon Črtomira skloni!

I k jezera hitro gone kraju,
Gdje Savica padajuć utiče.
Vjetrici jim rukam pomagaju
Te čun leti, kako vidjeh ptiće.
Ribar vreba, da l' njih nevrebaju?
I čun dogna u sjen pod rakiće,
A opaziv gladu znak opaku
Iz torbice ponudi junaku.

Črtomir mu ljubav platit kani
Al je novce razdavao četi.
No Staroslav da blaga sahrani
U skrovištu — toga sad se sjeti.
I ribaru davši tek njim znani
Prsten reče: Id' onamo, leti,
I kazuj jim, što znaš, svu istinu
Pa donesi zlata četvrtinu.

Bogomili u trag uć mu kaže:
Il je mrtva il je jošte živa?
Je l' ju vodne zaštitiše straže?
Il' se drugdje pred vrazi sakriva?
Tad najbolji da mu put pokaže
Tamo, gdje mu ljubovca prebiva.
On do zore novostim se nada
Bilo kakvim kod Savice pada.

Vodopad mu silno muči uši,
Junak misli, kako voda trese,

Sva obala mora da se sruši,
Pjena štrca, dalje se raznese —
Stiene hoće silom da probuši,
Da podkopa stabla i odnese.
„Tak posrta“ — Črtomir si veli —
„Pa se poslie stiša mladić smjeli“.

S tih ga misli razgovor probudi:
Pod tovarom više ljudi spazi
I ribara medju timi ljudi;
Za njim neznan muž ide po stazi
U talaru, štola mu na grudi:
Nazarenca taj služi i pazi.
Već desnica mač je prihvatila
Al se u to kaže i Bogomila.

„Bogomilo! dodj' na srdce moje!
Kraj je skrbim, nesta muke, cvila,
Minu tuga, svladah nepokoje,
S radosti mi svaka trepti žila;
Jerbo opet lice vidim tvoje.
O! sad bure neka brije sila,
Nek gràd pada, ja za ništ nehajem,
Tek za tvojim čeznem zagrljajem.“

S njegvih za čas ruku se izmače
I na bližnji jedan kamen sjede,
Milim glasom al odvažno zače
Ove sborit mladiću besjede:
„Ne sdružitbe, razstanka dapače
Čas je ovo... nam je trpit biede —

Dodjob amo, da se razstanemo
Ali drugdje jednoč sastanemo."

„Dodjob reć ti: da sam sad kršćanka,
Kriv da nauk mrzim i kumire,
On je pao ko magla uranka
Pred sunašcem sjajnim što umire.
I otac je kršten istog danka
A susjedi Živin Črtomire!
Kip smrviše, te Mariji služe.
Vjeru primih ja ovako druže":

„Često sama na otoka kraju,
Odakle te odnė ladja meni,
Što nam srdca žele i ufaju,
Mišljah, hoće l' grob naći zeleni?
I ko što se vali smrzavaju,
Da l' se i naša ljubav oledeni?
Nije l' možda gdjegod mjesto koje,
Da ljubeća srdca još se spoje."

„Ove misli, kad *ti* u boj odė,
Nikad nisu meni mira dale...
Znah, može tko da mi te probode
A put k tebi nać mi nisu znale:
U zlu zahman bolje čekah zgode,
Utjehe mi srdcu od nikale.
Skoro sdvojih s jada i nemoći,
Dan izgledah sried smrknute noći."

„Jednom odoh saznat rata sreću
Il se možda med nas mir povrati?

Tad opazim množinu pazeću
A u sriedi ovog popa stati.
On učaše uzvišenom rieči:
Sviet bog stvori, a jer Adam strati
Griehom milost, sin-bog se upùti
I sa ljudi sbaci jaram kruti."

„Pravi bog je, reče, bog ljubavi,
Kao djecu koj sve ljubi ljude,
Ovu zemlju za napast nam stavi,
Da nam nebo domovina bude.
On najbolje zna da uporavi
Sreću, radost, muke, bolest, trude
Da djecu si onamo naseli.
Nijednomu propasti neželi."

„Bog sve ljude za nebesa stvori,
Gdje mu sjaje bez oblaka slava:
Neda radost da se izgovori,
Izabrane koja izčekava;
Sve će prestat, čim se duša bori,
Izpunit se svakom želja prava,
Sdružit će se ondje bogu milo,
Što na zemlji vjerno se ljubilo."

„Podjoh kući s tim slovom u glavi,
Al me netom na dohvat mog vida
Ov učitelj na svoju pozdravi;
Reče, da je pre bio Druida
No što primi vjere nauk praví:
Sad ga uči bez straha i stida.

Nu jer nezna — a to bì spred noći —
Našim krajem, prosi samnom poći."

„Doma otcu i meni razloži
Prorekoše što njekoč proroci,
Grieh Adamov i Evin sin boži
Kako oprà sa krvi potoci,
Opisà nam svih sudova stroži
Sud posliednji — i kakvim svjedoci
I čudesi bog vjeru učvrsti.
Vjerovavše sve mu — nas pokrsti."

„Samo jedna skrb neminù mene:
Med božjimi što si ti kletnici.
Često snivah obraze ljuvene,
Da ti gledam bliede med mrtvici.
Trepteć prošnje moljah nebrojene,
Da bog tebe nebaci s griešnici . . .
Muž ov sveti svedj mi znaše reći,
Da molitva boli srdca lieči."

„Odtad često bivša u samoći
Moljah boga i pomoć Marije:
Nedaj bože! po zlu njemu proći
Ne iz zlobe — s bludnje s tobom nije;
Nepusti ga med vragove doći,
Spred njih tvoja nek ga milost krije!
I za čudo, ti živ tada osta,
Kad drug svak' ti boja žrtvom posta."

„Črtimire! oj, iz sna se preni,
Odreci se duge, težke bludnje —

Ded, s puta se noći natrag kreni,
Protiv božje milosti posvudnje
Neprkosi, dok dni traju njeni,
Po smrti nam izpune se žudnje,
Slože puti, bude nerazstajna
Ljubav naša posried neba sjajna."

Črtomir.

„Kako da ti vratim Bogomilo!
Ljubav, skrbi, pretrpljene za me
I veselje, koje napunilo
Srdce mi je, što ti misliš na me.
Dokle bude ovo tuklo bìlo,
Dok nelegnem grobu na dnu jame,
Nek ti život moj robuje cieli,
Vladaj njegvom mišlju, vjerom, djeli."

„Kako bi ti mogo šta odreći,
Neizpunit, što si poželila!
Al sjeti se, da nepresta sjeći
Valjun, dok se sva nije prolila
Krv, koju smo Kranjskom vidli teći,
Što kršćanom tvojim slast je bila:
Pa mi kaži, nije l' Črt najgori,
Bog ljubavi komu se govori?"

Svećenik.

„Mir na zemlji ljudem, bogu slava,
Tako u visu angjeli pjevahu
Kod prvoga Mesije pojava,

*

Kad nas djecom jednog otca zvahu.
Ljudi i puci jesu braća prava,
Da se ljube, angjeli učahu . . .
Valjun radi sliep po svojoj glavi
Bog mu volju svoju neobjavi.“

Črtomir.

„Nebranim se ja od vjere mira
I ljubavi — vjere Bogomile,
Znam ja, da su množinu kumira
Žreca glave same izumile:
Ja jih štovah na predje s obzira;
Nu sad su jih vojske razorile! . . .
A sveže li krst nas Bogomilo!
Kad vez bračni svezat će nas milo?“

Bogomila.

„Ružici su dani odbrojeni,
Kad proljetni na nju snîeg opane
Il procvalu stigne mraz studeni;
Tako dieva uz svog srdca rane
Prerano se našav u obsjeni
Za svoj pokoj skoro u smrt pane.
Zar se 'e za čas kratak sdružit vriedno
Pa razstanka bojat se podjedno?“

„Da od smrti rieši te nesrećne
I samnom te u nebeskom raju
Za časove bog povjenča vječne,
Pustih želje, što me razgrievaju,

Odrekoh se sveze ovdje srećne
Tek nebesa da me uslišaju!
I molitva primljena bje moja,
S toga žena nesmjem biti tvoja.“

„Već nevinost zavjetovah svoju
Bogu, Krstu i svetoj Mariji
Mojih lieta još njekomu broju
Nek u nebu trak sja najsvjetliji.
Već odluku ništ' nesvlada moju
Iznevjerim da s' ikad Mesiji,
Želim bit mu draga i ljuvena,
Stog nemogu tvoja biti žena.“

„Črtomiru!“ na to pop još reče
„Sretna uživat on nemože braka,
Tko je uzrok onolike sječe
Ko što nas dva smiona junaka.
Med Druidi ja premnoge smeće
Ti kod svojih učini zemljaka,
Kriva vjera pre bez nas bi pala,
Mnoga udova ženom bi ostala.“

„Id' u Oglej, ako duh te ćera,
Patriarh će i na te stavit ruke,
Popa da si prava ima vjera,
Koj izbavljat nevjerne će puke.
Iztočne je vela žetve mjera,
Id' u iztok bez krzma i huke,
Al u Oglej k patriarhu prije
Za misnika da te on pokrije.“

Črtomir.

„Pravo veliš, nema meni sreće,
Mrzila je i mrzi me ona:
Tà neslavna sried bitke najveće
Ja izgubih otca prem smiona
A majka mi — oh, i sad me peče
U sužanjstvu zatim umre bôna;
Netom ljubav usreći me sladka
Vaj — blaženost kako li bi kratka!

„Našim krajem trublje glas zaori,
S Bogomilom dragom me razstavi,
I prem nisam od Valjuna gori
Ja neživim pobjedi ni slavi . . .
Dom li nadjoh, kad bježim po gori
A bez družtva, što me mrtvo ostavi?
Ne, ludjak bi samnom savez htio,
Kad u ničem nisam sretan bio!“

Bogomila.

„On ljubavi nezna, koji scieni
Da nesreća ugasit ju more:
Ona bukti i sada u meni
I po smrti na nebu će gore
Al u braku plod uživat njeni
Vez mi s bogom brani moj nebore!
On kraj groba ona će ko sebi
Odkrit vjernost i čistoću tebi.“

„Idi učit u slovenska mjesta
Da nauke budu božje znala,

Meni bit ćeš s bogom misao česta:
Vjernost vam sam dvim zavjetovala,
A u nebu djevička nevjesta
Kod otca te budem izgledala,
Izbavljenih oplakan od četa
Dok mi dodješ gor' u mjesta sveta."

U to sunce prosjaji s oblaka
I nad bliedu Bogomilu duga
Čistog svjetla izli krasnih traka.
Mila li je na licih joj tuga!
A Črtomir gle — ga! i proplaka,
Vide mu se sva nebesa druga —
Da živi na zemlji, nevjeruje
Tako prizor taj ga uzhićuje.

Došav k sebi, svog se puta sjeti
A da gdje se nenadje u sili:
„Zlata, kaže, sobom ću ponjeti."
Dâ ribaru dar i u čas tili:
„Što Staroslav zlata skri u kljeti,
Daj sirotam", reče Bogomili.
A zatim se počnu cjelivati,
Grliti se, plačni razstajati.

„Još jedno te prosim na odlazku"
Bogomila suze brišuć reče —
„Umiri mi srdce u 'vom časku,
Drugoj boli već podleći neće.
Pre no odeš u Oglej pod pazku,
Odreci se ovdje vjerske smeće,

Daleko je, dok te krst posveti
A evo nam vode i muž sveti."

Niem u prošnju Črtomir privoli,
S popom ide do Savice pada,
S njim i krstne sve molitve moli —
U Trojstva je ime kršten sada . . .
Svi veseli kleče, a kako li
Sjevnu u licu sveta dieva mlada,
Uzdanica prije vjere krive
I služavka baš boginje Žive! . . .

Kažu, kad je u Ogleju bio
Sveto pismo sumnje mu razčisti,
Postȁ misnik, niti je mislio
Već na strasti, srdca plam nečisti.
Slovence je i druge učio —
Revan osta — do smrti si isti;
Bogomile ovdje već nevidje,
Odkad ona k otcu si otidje. —

